

TEK PARTİ DÖNEMİNDE HAZIRLANAN PARTİ PROGRAMLARI TEMELİNDE EĞİTİMİN UZAK HEDEFLERİ

Aims of Education Based on the Party Programs Prepared in the Single Party Era

Gönderim Tarihi: 07.05.2017

Kabul Tarihi: 19.02.2018

Doi: 10.31795/baunsobed.437236

Umut Birkan ÖZKAN*

ÖZ: Nitel araştırma özelliği taşıyan bu çalışmada, eğitim programlarının birinci ve en temel ögesi olan eğitimin uzak hedeflerinin 1923–1946 yılları arası dönem olarak tanımlanan tek partili dönemde parti programlarına yansıyan şekliyle incelenmesi amaçlanmıştır. Ülkelerin politik felsefelerinin şekillendirdiği geçmiş dönemlere ait eğitimin uzak hedeflerinin incelenmesinde yararlanılabilecek en önemli kaynaklar o dönem ülkeyi yönetenlerin siyasi düşüncelerini açıklıkla ortaya koydukları dokümanlardır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yönteminin kullanıldığı bu çalışmada tek partili döneme ait 1923, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yılları parti programları bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmanın sonunda, 1923–1946 yılları arası dönem olarak tanımlanan tek partili dönemde eğitimin uzak hedeflerinin, teorik eğitim yanında uygulamanın ön planda tutularak gerçek yaşama hazır, cumhuriyet devrimlerine bağlı, ulus bilinci gelişmiş, girişimci yetenekleri üst düzeyde olan, güzel sanatlara ve spora ilgi duyan, ekonomik kalkınma için üreten bireyler yetiştirmek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tek Parti Dönemi, Eğitim, Uzak Hedef, Program Geliştirme.

ABSTARCT: It is aimed to study education's aims, which are the first and main element of curriculum, as they reflect on the party program between 1923 and 1946 which is defined as single party era. The most significant resources to study education's aims of past eras in which the country's political philosophy was formed, are the documents in which administrators of the era express their thoughts freely. Party programs of years 1923, 1931, 1935, 1939 and 1943 constitutes/establishes the universe of this study, in which

* Dr., Milli Savunma Üniversitesi/Kara Aastubay MYO, umutbirkanozkan@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-8978-3213

among qualitative research methods, document review method was used. As a result of this research it is concluded that, between 1923 and 1946 which is called as single party era, the aims of education, placing practice ahead theoretical education, was to raise individuals who are ready for real life, committed to Republic's reforms, developed a consciousness of nation, have top-level entrepreneur skills, interested in art and sports and manufacture for economic development.

Keywords: Single Party Era, Education, Aim(s), Curriculum Development.

GİRİŞ

Eğitim sisteminin yönünü belirleyen uzak hedefler ülkenin politik felsefesini yansıtır (Ertürk, 1984:14). Diğer bir ifadeyle, ideal insan tipini yetiştirme arzusu-ndaki eğitim sisteminin öngördüğü nitelikler dönemin etkin siyasi yapısının fikirleridir. Eğitim programlarına yön veren hedeflerin belirlenmesinde geçmiş deneyim ve anlayışlar, yeni program geliştirme çalışmaları için temel oluşturmakla birlikte bu çalışmalar için birer esin kaynağı olabilirler. 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitim Sistemi yeni baştan düzenlenerek milli eğitimin uzak hedefleri bu kanunda açıkça ortaya konmuştur. Eğitim programlarının genel ve özel hedefleri bu kanunda belirtilen uzak hedefin çizdiği çerçeveye göre belirlenmektedir. Ancak, geçmiş dönemlere bakıldığında bu kanun maddesinde olduğu gibi eğitimin uzak hedefinin ilk defa 1948 yılındaki programlarda işlendiği, daha önceki programlarda yalnızca ilkokullar için tespit edilen amaçların yer aldığı görülmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1973:74). Bu tarihten önceki dönemlerde Türk Millî Eğitim sisteminin uzak hedefinin ne olduğu sorusunun cevabını ortaya koymaya dönük çalışmalar program geliştirmenin tarihsel temeline katkı sağlayabilir. Bu dönemlerden birisi de Türkiye Cumhuriyeti'nin tek partili dönemidir. Tek parti döneminin ideolojisinin analizi, yeni bir insan tipi yetiştirme hedefinin düşünsel temellerinin anlaşılmasında yararlı olabilir.

Güncel eğitim politikalarında etkisi görülen birçok düşünce ve uygulamanın 1923–1946 yılları arası dönem olarak tanımlanabilecek tek partili döneme ait olduğu söylenebilir. Tevhid-i Tedrisat Kanununun çıkarılarak eğitimin temeline bilimin oturtulup geliştirilmeye çalışılması, üniversite reformu, yeni Türk harflerinin kabul edilmesi, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması, mesleki ve teknik eğitim ile güzel sanatlar eğitimlerine önem verilmesi, Türkiye'ye davet edilen yabancı uzmanların görüşleri doğrultusunda yürütülen program geliştirme çalışmaları, millet mektepleri ve köy enstitülerinin kurulması bu döneme ait fikir ve icraatlardandır (Aktar, 1994; Akyüz, 1985; Alkan, 1981; Çaycı, 1994, Kahya, 2005; Karagözoğlu, 1994; Özel, 2007;

Taşdemirci, 2005). Tüm bu düşünce ve uygulamaların yönünü çizen eğitimin uzak hedefini, dönemin tek partisinin¹ politik felsefesi tayin etmektedir.

Partilerin politik felsefelerini yansıtan en önemli kaynaklardan birisi parti programlarıdır. Parti programları, siyasi partinin açıkladığı ana ilkelerin tümü olarak tanımlanabilir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005:1627). Bu ana ilkelerden eğitime ilişkin olanlar, eğitimin uzak hedeflerinin temel yapı taşlarıdır. Politik hayat tek partiye dayandığı için partinin eğitime ilişkin siyasi ilkeleri ülkenin uzak eğitim hedefleri olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla oluşturulacak eğitim programlarının da bu çerçevede şekillenmesi beklenebilir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de program geliştirmenin tarihi temellerine katkı getirebilecek bu çalışmanın amacı, programın birinci ve en temel ögesi olan eğitimin uzak hedeflerinin 1923–1946 yılları arası dönem olarak tanımlanan tek partili dönemde parti programlarına yansıyan şekliyle incelemektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Program tasarısı amaçlar ve/veya hedefler, öğrenme fırsatları ve değerlendirme temel elemanlarını içermektedir (Saylan, 2001:3). Bu temel elemanlardan hedefleri Sönmez (1999:17), “kişide gözlenmesi kararlaştırılan istendik özellikler” olarak tanımlamaktadır. Kohlberg ve Mayer (1972:449), eğitimsel hedefler açık ve rasyonel olmadığında, eğitim programlarının hangi genel önemdeki hedefleri kazandıracığını kararlaştırmanın imkânsız olduğunu belirtmektedir. Bireyin “niçin” yetiştirildiği sorusuna cevap veren hedefler dikey boyutta ele alındığında uzak hedefler, genel hedefler ve özel hedefler olarak üç ana gruba ayrılmaktadır (Ertürk, 1984:14). Ornstein ve Hunkins (1993:210), uzak hedeflerin gelecekteki bazı sonuçlara ulaşmak için tasarlanmış çoğu kendine özgü faaliyete hem biçim hem de yön veren genel ifadeler olduğunu belirtmektedir. Oliva (1982:177)’ya göre uzak hedefler çok geniş bir kavramdır ve eğitimin amacını yansıtır, bu amaç tüm ülkenin eğitimle elde etmek istediğini ifade eder. Aynı zamanda uzak hedefler değer yargılarını ve önem verilen kavramları dile getirir (Ornstein ve Hunkins, 1993:210). Eğitimin uzak hedeflerinin toplumsal ve tarihsel koşulları olduğunu belirten Koskarova (2011:168), eğitimin uzak hedeflerinin belirleyici etkenlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Toplum,
- Değerler sistemi,
- İdeolojik ve politik anlayışlar ve tanımlar,
- Küreselleşme,
- İnsanın hisleri ve kişiliği,

¹ Dönemin tek partisi zaman içerisinde Halk Fırkası, Cumhuriyet Halk Fırkası ve Cumhuriyet Halk Partisi isimlerini almıştır.

- Toplumun gelenekleri,
- Pedagoji biliminin ve okul sisteminin gelişimi,
- Kişinin kendisinin ihtiyaçları, ilgileri ve istekleri.

Hem kamu hem de özel anlamda evrensel eğitim, çağdaş sanayileşmiş toplumun istek ve ihtiyaçlarına dayalı olarak genç vatandaşların sosyalleşmesi ve kültürlenmesinde merkezi bir konumdadır (Fain, Barantovich, ve Martin, 2009:32). Eğitim reformcuları, okulun ve toplumun ne olması gerektiğine dair soyut bir vizyon geliştirir ve sonra vizyona uygun olarak gerçeklik kazandırmaya çalışırlar (Labaree, 2009:9). Topluma yönelik uzak hedefler; topluluk katılımını, sosyal kaynaşmayı, eşitlik fırsatlarını, standartların korunmasını ve yükseltilmesini, toplumu yeniden yapılandırmayı ve geçmiş geleneklerin en iyilerini korumayı içerebilir (Corbett ve Norwich, 1998:86). Bununla birlikte, bir toplumun istek ve ihtiyaçları, zamanın ve mekânın politik, tarihsel ve kişisel bağlamına bağlı olarak değişmektedir (Fain, Barantovich, ve Martin, 2009:32). İstekler, eğitim hedefleri olarak ifade edilir ve modern çağda tüketim ve endüstriyel üretimi destekleyen güçlerden çok etkilenen toplumun genel değerlerinden türetilmektedir (Fain, Barantovich, ve Martin, 2009:32-33).

Eğitimin özü farklı değer ve ilkelerin etkileşimi ile ilgilidir (Corbett ve Norwich, 1998:91). Değerler, insan karakterinin en önemli bileşenleri olarak kabul edilir ve değerler kişilerin ömrü ve deneyimleri sayesinde artar (Al-Ani, 2014:167). Temel değerler, sistem içindeki değerleri bir bütün olarak izlemek ve sürdürmek isteyen özgürlük, eşitlik, bireysel değerler, topluluk, aile, toplumun ve sosyal adaletin korunması gibi değerlerdir (Le Métais, 1997). Halen, dünya çapında, değerler ve normlara ve bu konuda eğitimin rolü üzerine büyük bir ilgi duyulmaktadır (Veugelers, 2011:9).

Eğitim, belirli değerlerin en iyi veya en doğru olarak barındırıldığı önemli bir ideolojik araçtır (Abu-Shomar, 2013:265). İdeolojik boyuta aşırı önem verilmesi eğitimsel değişimin diğer önemli özelliklerinin ihlaline ve politik bağlamın kendisinin basitleştirilmesine yol açabilir (Hickox ve Moore, 1995:46). Tam da bu noktada politika; eğitim ne için, eğitim kimler için, eğitimde kararları kimler verir sorularına yanıt arayarak eğitim felsefesinin kalbine gider (Bell ve Stevenson, 2006:9). Harris (1999:3), eğitimin, tarihsel ve politik olarak yapılandırılmış, değişen bir sosyal pratik olduğundan söz etmektedir. Haris (2002:3)'e göre eğitimin uzak hedefleri, tüm politika konularında olduğu gibi bağlamsal, politik, normatif, dinamik ve tartışmalıdır. Velde (2005:11), uygun politikalara ilişkin anlayışların, küreselleşme ile eğitim arasındaki bağlantıların analizine dayanacağını öne sürmektedir.

Küreselleşme, dünya çapında eğitim sistemlerinde büyük bir etkiye sahiptir (Majhanovich, 2016:ix). Küreselleşme, yalnızca eğitimin ne kadar gerekli ol-

duğunu değil, uzak hedeflerinin de yeniden düşünülmesini zorlamaktadır (Chinnammai, 2005). Al' Abri (2011:500)'ye göre, küreselleşmenin bütün ülkelerde eğitim politikası üzerinde güçlü etkileri vardır ve gelişmekte olan ülkeler küreselleşmeden daha çok etkilenmekte olup gelişmiş ülkelerin eğitim politikalarına kıyasla eğitim politikaları ciddi şekilde etkilenmektedir. Küreselleşme eğitimin çıktılarını etkilemektedir ancak bununla birlikte eğitim küreselleşmeyi şekillendirmede ve cevap vermede merkezi bir rol oynamaktadır (Velde, 2005:61).

Eğitimin uzak hedeflerinden biri, öğrencilerin kişiliklerinin geliştirilmesidir (Hamid ve Iqbal, 2012:271). İnsanın kişiliği, birçok kişisel özelliğin kombinasyonudur (Ghazi, Shahzada, ve Ulah, 2013:438). Bununla birlikte besleyici bir faktör olarak, çocukluk ve ergenlik dönemindeki eğitim, bireyin uzun vadede kişilik oluşumunda kritik bir belirleyicidir (Dahmann ve Anger, 2014:2). Didonet (2008:25) de benzer bir görüşü savunarak, insan yaşamının ilk yıllarının, yaşamın geri kalanında insanların düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını yönlendiren kişilik, değer ve tutumların temelini oluşturmadaki öneminden bahsetmektedir. Kişiliği anlamak, aynı zamanda, liderlik, motivasyon ve empati gibi anlaşılması zor insan niteliklerinin kilidini açmak için anahtardır (Sepehri, Rakhshani, Keshavarz, ve Kaini, 2013:377).

Eğitim tanım gereği sosyal bir faaliyettir ve bir eğitim felsefesinin, eğitimin içinde faaliyet gösterdiği toplumsal bağlamı anlamaya odaklanması beklenmelidir (Gilroy, 1999:30). Eğitimde toplumsal ve kültürel yönler, insanların, toplumun ve çevrenin daha da geliştirilmesine yönelik eğilimleri tanımlamada önemli bir rol oynamaktadır (Nozhin, 2009:119). Toplumsal değişim, toplumdaki davranış kalıplarını etkileyen düşünce dönüşümüne yol açar (Sharma ve Monteiro, 2016:72). Toplumlar, eğitim yoluyla geleneklerini ve isteklerini korumaya ve muhafaza etmeye çalışmaktadır ve bu şekilde, toplumların karakteristik özellikleri, eğitim idealleri ve amaçları ile bunlara ulaşmak için eğitim sistemi tarafından alınan tedbirlere yansır (Kimonen, 2015:16).

Pedagojik bilimlerin ve başta psikoloji ve sosyoloji olmak üzere diğer benzer bilimlerin gelişimi ve okul sistemindeki değişiklikler, eğitimin şekillenmesini etkilemektedir (Koskarova, 2011:168). Her pedagojik kavramın arka planında belirli bir felsefi fikir (pedagoji yoluyla uygulamada gerçekleştirilmesi mümkün olan) vardır (Lukaš ve Munjiza, 2014:33). Pedagoji kavramları zamanla daha karmaşık hale gelmiştir ve bundan kastedilen artan bilginin aynı anda hem daha ayrılmış hem de daha entegre hale geldiğidir (Watkins ve Mortimore, 1999:3).

Eğitimin kapsamı ve görevleri toplumsal değişimler ve insan ihtiyaçları içinde sürekli yeniden tanımlanmaktadır (Koskarova, 2011:168). Bobbitt (1920:746)'e göre kişinin kendisinin alışkanlıkları, tutumları, değerleri, istekleri, ilgileri, ey-

lem eğilimleri, sorumluluk duygusu vb, eğitim yapısının gerekli bir parçası olmasını sağlayacak bilgiler arasındadır. Modern eğitim anlayışı, gençlerin ihtiyaçlarını, çıkarlarını ve olanaklarını tatmin etmelidir (Koskarova, 2011:170). Eğitimciler hem pedagojik süreçleri hem de öğrencilerin beklenti ve isteklerini aynı anda hesaba katmalıdır (Webster, 2012:86).

Tarihsel geçmiş ve politikayla eğitimin uzak hedeflerine yön veren etmenler olarak karşılaşılmaktadır. Eğitimin tarihsel ve politik olarak yapılandırılan bir kavram olduğuna dikkat çeken Schinkel (2013), eğitimin uzak hedefini açık ve kesin bir biçimde belirtmenin politik olarak önemli olduğunu, çünkü eğitimin siyasallaştırılmış uzak hedefine karşılık bağımsız bir standart sunduğunu ifade etmektedir. Koskarova (2011:168), iktidar mücadelesindeki siyasi partiler tarafından dayatılan düşünce yapıları ve politik anlayışların eğitimin uzak hedefinin saptanmasını etkileyen faktörler olduğuna değinmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923–1946 yılları arasındaki ilk 23 yılı diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanındaki politikaları da belirleyen tek bir partinin yönetiminde geçmiştir². Halk Fırkası adıyla 9 Eylül 1923 tarihinde kurulan parti, iktidarı kaybettiği 14 Mayıs 1950³ tarihine kadar ülkeyi yöneten tek parti konumunda olmuştur (Uyar, 1999:76).

Ekinci (1997:69), tek partili sistem içinde ülkeyi muhalefetsiz bir şekilde yönetmenin anlamını devlet ile parti arasında bir ayırımın ortadan kalkması olarak yorumlamaktadır. Buna göre, parti politikası aynı zamanda devlet politikası halini almaktadır. Tek parti döneminde, içinde bulunulan siyasal ve toplumsal koşullar nedeniyle eğitim politikalarının süratli bir şekilde uygulanmasına büyük önem atfedilmiştir. Yetkin (1983:19)'e göre, başarısızlıkla sonuçlanan Serbest Cumhuriyet Fırkası girişiminin hemen sonrasında meydana gelen Menemen olayı, devrim ilkelerinin halka benimsettirilmesi için yoğun eğitim girişimlerinde bulunulmasına sebebiyet vermiştir. Yine bu dönemde İtalya, Almanya, Japonya, Rusya gibi ülkelerde örnekleri görülen otoriter ve totaliter rejimlerin dünyada gittikçe yayılmaları; Türk Devrimi'nin topluma benimsetilmesi ve kökleştirilmesi amacıyla eğitim alanında topyekûn bir ilerleme ve gelişme politikası izlenmesine neden olmuştur (Uyar, 1999:77). Bu doğrultuda, tek partili dönemde toplumsal anlamda ulusu esas alan milli bir kimlik oluşturma yönünde oldukça yoğun eğitim ve kültür çalışmalarından bahsedilebilir (Türkmenoğlu, 2007). Giorgetti ve Batır (2008:28–31), çağdaş ulus özelliklerini topluma kazandırmaya yönelik yapılan sistemli çalışmaların şunlar olduğunu belirtmektedir:

²Bu süre zarfında; 17 Kasım 1924 tarihinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 03 Haziran 1925 tarihinde Vekiller Heyeti kararı ile, 12 Ağustos 1930 tarihinde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası 17 Kasım 1930 tarihinde Merkez Heyeti kararı ile kapatılmıştır.

³ 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti'nin kurulması ve Milli Kalkınma Partisi'nin ilk defa 1946 seçimlerine katılmasıyla tek partili dönem sona ermiş ancak iktidar 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimle el değiştirmiştir.

- Türk Dil ve Türk Tarih Kurumları ulusal eğitimin kaynağı olan millî kültürün öğrenilmesi ve yayılması için kurulmuştur.
- Yeni üniversiteler ve fakülteler açılmıştır.
- Halk Evleri, Millet Mektepleri gibi eğitim kurumları ve örgütler Cumhuriyet ideolojisinin ve Atatürk devrimlerinin geniş halk kitleleri tarafından desteklenmesi amacıyla oluşturulmuştur.
- Eğitimin yapılandırılması sürecinin temeline laiklik ve pozitivizm yerleştirilmiştir.
- Dinin, eğitim üzerindeki etkisi azaltılmaya çalışılmış ve karma eğitime geçilmiştir.
- Mesleki ve teknik eğitimin gelişmesine önem verilerek yurt geneline yayılmasına çalışılmıştır.
- Kırsal alanın öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere köy enstitüleri kurulmuştur.

Yapılan eğitim uygulamalarına bakıldığında, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması dışındakilerin hepsinin hayata geçirilmesinde eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir. Bu durum eğitim programının temel öğesi olan hedeflerin ne olduğunu diğer bir ifadeyle nasıl bir insan tipi yetiştirilmek istendiği sorusunu akla getirmektedir. Sorunun cevabı, dönemin politik felsefesinin yazıya dökülmüş hali olan parti programlarında bulunabilir. Tek parti dönemine bakıldığında beş tane parti programı hazırlandığı görülmektedir. Bu programlar; 1923, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yılları parti programlarıdır. 1923 ve 1931 yılları arasında kalan sürede çeşitli parti nizamnameleri de hazırlanmıştır. Ancak nizamnameler kurumsallaşma, kadrolaşma, organizasyon gibi daha çok parti içi işlerle ilgili olduğundan bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmaktadır.

Tek partili dönemin ilk parti programı, 8 Nisan 1923'te yayınlanan ve Dokuz Umde olarak adlandırılan bir seçim bildirgesidir (Uzun, 2010:235). Partinin dokuz ilkesinin sunulduğu bu program için Atatürk (1927/2005:514-515), Nutuk'ta şöyle demektedir:

"...8 Nisan 1923 tarihinde, görüşlerimi dokuz ilke halinde tespit ettim. İkinci Büyük Millet Meclisi'nin seçimi sırasında yayınlayarak ilan ettiğim bu program, partimizin kuruluşuna temel olmuştur...yayınladığım programı, bir siyasi parti için yetersiz, kısa bulanlar oldu. Halk Partisinin programı yoktur dediler. Gerçekten de ilkeler adı altında bilinen programımız, itiraz edenlerin gördükleri ve bildikleri şekilde bir kitap değildi. Fakat, temel ilkeleri içine alıyordu ve pratikti...öğretim birliğine derhal girişileceği gibi önemli ve acil ihtiyaçlar, ilkeler dışında bırakılmamıştı."

Görüldüğü gibi, tek partili dönemin ilk programı olarak kabul edilen bu doküman içerisinde eğitime ilişkin bazı konular önemli ve acil ihtiyaç olarak partinin kurucu lideri tarafından ifade edilmektedir. Fırkanın üçüncü büyük kongresi tarafından kabul edilen 1931 yılındaki programı sekiz ana bölümden oluşmaktadır. Programın beşinci bölümü milli eğitim ve öğretime ilişkin esaslara ayrılmıştır. Partinin dördüncü büyük kurultayında onaylanan 1935 yılındaki programda geleceği kapsayan tasarıların ana hatları topluca yazılmıştır. Sekiz bölümden oluşan 1935 yılı programında beşinci bölüm ulusal eğitim şeklinde isimlendirilmiştir. 1939 yılı programı partinin beşinci büyük kurultayında kabul edilmiştir. Yine bu program da sekiz bölümden oluşmakta ve beşinci bölümü milli eğitim ve öğretime ilişkin ana kaidelere yer vermektedir. Tek partili dönemin son parti programı ise 1943 yılında partinin altıncı büyük kurultayında kabul edilmiştir. Bu son program altı ana bölümden oluşmakta ve üçüncü bölümü milli eğitim ve öğretim konularına ayrılmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma nitel bir araştırmadır. Araştırma tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinin temel özelliği, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımı olmasıdır (Karasar, 2003:77). Çalışmanın amacına yönelik olarak verilerin toplanmasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011:187). Bu çalışmada doküman incelemesi yapılmasındaki amaç, incelenen parti programlarında tek parti yönetim biçiminde eğitim konusuna dair bakış açısının derinlemesine ve belli bir ölçüde (eğitimin uzak hedefine) göre içerik çözümlenmesini yapabilmektir.

Tek partili dönemde yayımlanan parti programları araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. 1923–1946 yılları arasında yayımlanan beş farklı parti programı bulunmaktadır. Parti programlarının tamamına ulaşılmıştır. Araştırmada parti programlarının tamamına ulaşıldığı için ayrıca örneklem alınması yoluna gidilmemiştir. 1923, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yılı parti programlarına ilişkin olarak yapılan alanyazın taraması sonucunda ulaşılan veriler, programlara ilişkin tarihsel sıra göz önüne alınarak düzenlenmiştir. Çeşitli tarihlerdeki parti programları dışında bu konuyla ilgili olan her türlü kitap, bilimsel makale, lisansüstü tezler gibi yazılı kaynaklar kullanılmıştır.

SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

- Veri kaynağı olarak 1923–1946 yılları arası olarak nitelendirilen tek partili döneme ait 1923, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yılları parti programları, süreli yayınlar, makaleler, kitaplar, dergiler, lisansüstü tezler, bildiriler, internet veri tabanları ve sözlükler gibi yazılı bilgi kaynakları ile,
- 1923–1946 yılları arası olarak nitelendirilen tek partili dönemin eğitim felsefesini yansıtan alan yazın taraması ile birincil kaynaklar üzerinde yapılan içerik çözümlemesiyle sınırlıdır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde tek parti döneminde hazırlanan parti programlarında yer alan eğitimle ilgili metinler üzerinde eğitimin uzak hedefine ilişkin analiz yapılmıştır. Çalışma yalnızca program metinleri üzerinde yapılmış, partinin diğer yazılı resmi metinleri ile parti başkan ve yöneticilerinin gerek mecliste, gerekse basında yaptığı farklı açıklamalar ile görüşleri, analiz kapsamında dikkate alınmamıştır.

1923, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yılı parti programlarında eğitimle ilgili maddelerin parti programının toplam madde sayısına olan oranı Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Madde Sayısına Göre Parti Programlarında Eğitim Konularına Yer Verme Oranı

Parti Programı	Madde Sayısı	Toplam Madde Sayısı	Eğitime İlişkin Madde Sayısı	Eğitime İlişkin Madde Sayısının Toplam Madde Sayısına Oranı
1923 Yılı Programı		18 ^(*)	1	% 5,56
1931 Yılı Programı		42	7	% 16,67
1935 Yılı Programı		73	12	% 16,44
1939 Yılı Programı		74	11	% 14,87
1943 Yılı Programı		38	11	% 28,95

(*) 9 ana maddeden oluşan parti programının 5. maddesi 10 alt maddeye ayrıldığı için toplam 18 madde olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1’e bakıldığında 1931, 1935 ve 1939 yılı parti programlarında eğitime hemen hemen aynı oranlarda yer ayrıldığı, 1943 yılı programında ise bu oranın % 12’lik bir artış gösterdiği görülmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta eğitimle ilgili maddelerde diğer konulara oranla daha fazla alt madde bulunmasıdır. Bu nedenle bu programlarda eğitime ayrılan yerin belirlenmesinde sayfa sayılarına göre bir oranlamaya gidilmesi daha doğru bir fikir verebilir. Buna göre; 1923, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yılı parti programla-

rında eğitime ayrılan sayfa sayısının parti programının toplam sayfa sayısına olan oranı Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Sayfa Sayısına Göre Parti Programlarında Eğitim Konularına Yer Verme Oranı

Parti Programı	Madde Sayısı	Toplam Sayfa Sayısı	Eğitime İlişkin Sayfa Sayısı	Eğitime İlişkin Sayfa Sayısının Toplam Sayfa Sayısına Oranı
1923 Yılı Programı		Eğitime ilişkin tam sayfa olmadığı için hesaplama yapılmamıştır.		
1931 Yılı Programı		37	9	% 24,32
1935 Yılı Programı		53	11,5	% 21,69
1939 Yılı Programı		26	6	% 23,08
1943 Yılı Programı		12	4	% 33,33

Tablo 2 incelendiğinde, eğitim ile ilgili politikaların 1931 ve 1939 yılı programlarında programın yaklaşık 1/4'ünü, 1935 yılı programında yaklaşık 1/5'ini, 1943 yılı programında ise 1/3'ünü oluşturduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, eğitimin uzak hedeflerinin belirlendiği politik fikirlerin parti programlarında yeterince yer bulduğunu işaret etmektedir.

1923 Yılı Parti Programında Eğitimin Uzak Hedefine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tek partili dönemin ilk programı olarak kabul edilen beyanname Dokuz Umde olarak anılmaktadır. Partinin dokuz temel düsturunun açıklandığı bu belgenin beşinci ilkesi on alt maddeye ayrılmıştır. Bu alt maddelerden sekizincisinde eğitimde izlenecek yol haritası betimlenmektedir. Bu maddede şöyle denmektedir:

"Tahsil-i iptidaîde tedrisatın tevhibi ve bilumum mekteplerimizin ihtiyacatımıza ve asri esasata tevfiği ve muallim ve müderrislerimizin terfih ve ikdarı temin edilecektir. Vesait-i münasebe ile halkın tenvir ve talimine de tevessül olunacaktır." (Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü,1964:489; Uyar, 1999:73).

İfade incelendiğinde eğitimin uzak hedefinin; halkı uygun yöntemler kullanarak bilgilendirmek suretiyle karanlıktan kurtarmak, diğer taraftan ilköğretimde eğitimin birliğini sağlamak ve çağın gereklerine uygun bir şekilde okulların hepsinin ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını karşılayarak niteliklerini yükseltmek ve iyileştirmek olarak belirlendiği yorumu getirilebilir. Uygun yöntemler kullanılarak halkın bilgilendirilmesi ve cehaletten kurtarılması hedefinin, eğitimin uzak hedeflerinin belirleyici etkenlerinden toplumun istek ve ihtiyaçları ile pedagoji bilimi ve okul sistemlerinin gelişimi öğelerini barındırdığı söylenebilir. İlköğretimde eğitimin birliğini sağlama hedefinin de pedagoji bilimi ve okul sistemlerinin gelişimine vurgu yaptığı ifade edilebilir. Aynı zamanda temel

değerler ve ideolojik boyuta da atıfta bulunmaktadır. Pedagoji bilimi ve okul sistemlerinin gelişimi ögesine vurgu yapan bir diğer ifadenin, çağın gereklerine uygun bir şekilde okulların hepsinin ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını karşılayarak niteliklerini yükseltme ve iyileştirme hedefi olduğu ileri sürülebilir. Çağın gereklerine dikkat çeken bu hedef, küreselleşmenin eğitim politikalarını etkilemeye başladığının bir işareti olarak da görülebilir.

1931 Yılı Parti Programında Eğitimin Uzak Hedefine İlişkin Bulgular ve Yorum:

1931 yılı parti programının 25–32 sayfaları arasında kalan beşinci bölümü milli eğitim ve öğretim ile ilgili ilkeleri kapsamaktadır. Eğitim politikasına temel olan öge ve uygulanacak programın özellikleri ilk maddede ifade edilmektedir:

“Maarif siyasetimizde temel taşı, cehlin izalesidir. Maarifimizde hergün nisbeten daha fazla çocuk ve vatandaş okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır.” (Cumhuriyet Halk Fırkası [C.H.F.], 1931:25)

Cehaletin giderilmesine yönelik bir eğitim politikası doğrultusunda uygulanacak programda dikkat edilecek noktalardan birisinin “kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve lâik vatandaş yetiştirmek” (C.H.F., 1931:25) olduğu vurgulanmaktadır. Bu iki hedef birlikte düşünüldüğünde, eğitimin uzak hedeflerinin belirleyici etkenlerinden toplumun istek ve ihtiyaçları ile ideolojik ve politik anlayışlar öğelerini kapsadığı söylenebilir. Aynı zamanda eğitimin hedefi 1931 yılı parti programında ayrı bir maddede şu şekilde açıklığa kavuşturulmaktadır:

“Fikri olduğu gibi bedenî inkişafa da ehemmiyet vermek ve bilhassa seciyeyi millî derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelere çıkarmak büyük emeldir.” (C.H.F, 1931:26)

Görüldüğü gibi eğitimin hedefi, bireyin düşünsel gelişimi kadar bedensel gelişimine de önem veren ve özellikle tutum ve davranış biçimini Türk milletinin derin tarihinin esin verdiği erdemli, mert ve soylu seviyelere yükseltmek şeklinde belirlenmiştir. Bu hedef doğrultusunda eğitim ve öğretimde izlenecek metodun bilgiyi vatandaş için gerçek hayatta başarılı olmayı sağlayan bir araç haline getirmek olduğu, her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, milli ve vatanperver nitelikte bir eğitim verilmesi gerektiği de parti programında savunulmaktadır. Bireyin ihtiyaçları, ilgileri ve isteklerinin ve bununla birlikte insanların düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını yönlendiren kişilik oluşumunun ön plana çıkarıldığı bu hedef içerisinde toplumun geleneklerine ve ideolojik boyuta da önem verildiği görülebilir. 1931 yılı parti programının 27. sayfasında her öğrenim seviyesi ve eğitim kurumu için oluşturulacak programlara yönelik belirlenecek hedefin genel çerçevesi şu şekilde çizilmektedir:

“Her tahsil ve terbiye müessesesinde talebenin teşebbüs kabiliyetini kırmamaya şefkat ve nüvazişle itina etmekle beraber onları hayatta kusurlu olmaktan vikaye için ciddî bir intizam ve inzibata ve samimî ahlâk telâkkisine alıştırmak mühim olduğu kanaatindeyiz.” (C.H.F., 1931:27)

Yukarıdaki ifadeye göre, okul türü ve öğrenim seviyesi ne olursa olsun öğrenenlerin girişimci yeteneklerini yok etmemeye sevecenlikle özen gösterilerek, bireylerin yaşamda yanlışlara düşmesini engellemek için ciddi bir sistem ve düzene ve içten bir ahlâk anlayışına alışmalarının sağlanmasının önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu ifadenin; insanın duyguları ve kişiliği, okul sistemi ve temel değerler öğelerini işaret ettiği ileri sürülebilir.

1931 yılı parti programında ayrıca, ilkokullar, meslek ve sanat okulları, ortaokullar, liseler, üniversiteler ve yüksekokullar, güzel sanatlar eğitimi, dil, spor ve kültürel alanda yapılacak çalışmalara da değinilmektedir. Ancak bu maddelerde eğitimin uzak hedefini belirlemeye dönük politikarlardan ziyade okulların sayısının ve donanımının artırılmasına yönelik yapılacaklar öne sürülmektedir. Genel bir bakış açısıyla, parti programında bu maddelere yer verilmesinin eğitimin uzak hedeflerinin belirleyici etkenlerinden olan pedagoji biliminin ve okul sisteminin gelişimi öğesinin göz önünde tutulduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

1935 Yılı Parti Programında Eğitimin Uzak Hedefine İlişkin Bulgular ve Yorum:

1935 yılı parti programında ulusal eğitimde esası oluşturan ilkelerin ifade edildiği bölüm, 1931 yılı parti programının hemen hemen aynısıdır. Bazı yeni Türkçe kelimelerin kullanılması dışında bu bölümdeki tek fark Türk Dili alanında da çalışmalar yapılacağı belirtilen bir maddenin eklenmiş olmasıdır. Eğitimin millileştirilmesine yönelik hedefin bir parçası olarak değerlendirilebilecek bu maddeyle ideolojik ve politik anlayışların daha güçlü vurgulandığı ifade edilebilir.

Okullar hakkında başlıca fikirlerin altının çizildiği bölümde normal ilkokullarda uygulanacak program yanında farklı bir köy okulu programı da uygulanacağı belirtilmektedir. Uygulanacak bu yeni programın özellikleri ve hedefleri şu şekilde açıklanmaktadır:

“Köy çocuklarımıza kısa zamanda pratik hayat için lüzumlu bilgiyi verebilecek üç veya dört sömestirli köy okulları açılacaktır. Bunların, çocukları yüksek öğretim derecelerine hazırlayan ilk okullardan ayrı bir kip olarak kurulup artırılması planlanacaktır. Bu kip köy okullarında, çocukların daha olgun yaşta okumağa başlamaları ve okumanın arasız devam etmesi ve bu işi devletin, askerlik borcu gibi sıkı tutması lüzumludur.” (Cumhuriyet Halk Partisi [C.H.P.], 1935:36-37)

Program geliştirme alanında önemli bir deneyim olan köy enstitüleri uygulamasının fikrîsel temellerinin 1935 yılı parti programında resmi olarak duyurulduğu görülmektedir. Bu dönem eğitimin uzak hedefleri arasında köy nüfusunun bilgisizliğinin kırsal hayatın kendi şartlarına uygun olarak giderilmesine yönelik hedeflerin eklendiği söylenebilir. Eğitimin uzak hedeflerinin belirleyici etkenleri arasında sayılan toplumun istek ve ihtiyaçları, toplumun gelenekleri, ideolojik ve politik anlayışlar, pedagoji biliminin ve okul sisteminin gelişimi, kişinin kendisinin ihtiyaçları, ilgileri ve istekleri öğelerinin bu hedef içerisinde yer aldığı söylenebilir.

1935 yılı parti programında eğitimin planlı bir faaliyet olacağına vurgu yapılmaktadır. İhtiyaçlara dayalı bir planlama yapılacağı programın 47. maddesinde beyan edilmektedir:

“Kültür ve eğitim işlerimiz, bugünün ve yarının gösterdiği ve göstereceği ihtiyaçlara göre önden gören bir düzenle planlanacak ve bütün öğretim aşamaları ile zanaat ve ertik ihtiyaçları bu plana göre düzenlenecektir.” (C.H.P., 1935:40)

Planlı eğitim faaliyetlerinin ilk aşamasının ihtiyaçların belirlenmesi olduğunun vurgulandığı bu maddeye göre mesleki eğitim de dâhil olmak üzere öğretim aşamalarının tümünün belirlenen ihtiyaçlar ışığında planlı olarak yürütüleceği öne sürülmektedir. Toplumun ve küreselleşmenin güçlü etkilerinin dayattığı istek ve ihtiyaçları karşılamak üzere okul sistemlerinin tamamı dâhil edilerek yapılacak planlamalar ve düzenlemelerden bahsedilen bu hedefin, toplum, küreselleşme ve okul sisteminin gelişimi öğelerini bünyesinde barındırdığı düşünülebilir.

1935 yılı parti programında eğitimin uzak hedefinin net bir şekilde ortaya koyulduğu madde 50. maddedir. Bu maddede yer alan ifade şöyledir:

“... ve gençlik, devrimi ve bütün erginlik şartları ile yurdu korumayı en üstün ödev tanıyan ve onları, bu ödev uğrunda bütün varlıklarını vermeğe hazır tutan bir düşünüşle yetiştirilecektir.

Bu ana eğitimin tam sonuç vermesi için Türk gençliğinin, bir yandan düşünme, karar verme ve girişimcilik becerileri yüksek bireyler olarak tarif edilmektedir. Dolayısıyla geliştirilecek programların da bu doğrultuda hazırlanması gerekmektedir. Belirlenen bu uzak hedef değerlendirildiğinde güncelliğini halen koruduğu yorumu yapılabilir. Aynı zamanda; ideolojik ve politik anla-

yırlar, insanın hisleri ve kişiliği, pedagoji biliminin ve okul sisteminin gelişimi öğelerine güçlü bir vurgu yaptığı da söylenebilir.

1939 Yılı Parti Programında Eğitimin Uzak Hedefine İlişkin Bulgular ve Yorum:

1939 yılı parti programında, 1935 yılı parti programında belirlenen esaslara yapılan birkaç küçük ilave dışında önemli bir fark yoktur. 1935 yılı programında Türk Dili'nin geliştirilmesine verilen önem 1939 yılı programında da devam etmektedir. 1935 yılı programında Türk Dili'nin geliştirilmesine yönelik eklenen maddeye 1939 yılı programında aşağıdaki madde ilave edilmiştir:

"Türk dilinin millileşmesi hareketinde elde edilen neticelere, bütün ilim ve tedris müesseselerinde tatbik imkânı verilecektir. Bunun tanzimi işi ile Maarif Vekilliği meşgul olacaktır." (C.H.P., 1939:19)

Türk Dil Kurumu'nun kurulması gibi Türk dilinin milli bir nitelik kazanması yönünde yapılan çalışmalardan elde edilen kazanımların eğitim kurumlarının tümünde yararlanılmasına uygun şartlar oluşturulacağı belirtilmektedir. Buna göre, 1935 yılı parti programında belirtilen eğitimin uzak hedeflerine, Türk dilini etkin bir şekilde kullanan bireyler yetiştirmenin de ilave edildiği söylenebilir. Ancak burada ilginç bir nokta Türk dilinin gelişmesi üzerinde durulan 1939 yılı parti programında, 1935 yılı parti programında kullanılan Öztürkçe ifadelerin terk edilmesi ve dilde eskiye dönüşün yaşanmasıdır.

1943 Yılı Parti Programında Eğitimin Uzak Hedefine İlişkin Bulgular ve Yorum:

1931, 1935 ve 1939 yılı parti programlarında eğitim politikalarının temel taşı olarak sayılan cehaletin giderilmesi ve daha fazla sayıda bireyin okutulup yetiştirilmesi 1943 yılı programında program metninden çıkarılmıştır. Bu madde de ifade edilene benzer bir hedef daha alt sıralarda şu şekilde yer almaktadır:

"Milletin kültür ihtiyacı ve işleri, her dalı ile bütün olarak takip olunacaktır. İleri bir medeniyet topluluğu olan Türk milleti için kültürün hiçbir parçası ehemmiyetsiz görülemez." (C.H.P., 1943:6)

2. Dünya Savaşı ortamının etkisiyle, 1943 yılı parti programında beyan edilen eğitim hedeflerinde millilik kavramı ön plana çıkmaktadır. Milli eğitim ve öğretimde esas düsturların açıklandığı 10 maddelik bölümde 8 madde bu hususu vurgulamaktadır. Bu maddelerden bazıları şunlardır:

"Milli karakteri, derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecede tutmak ve tek bahtiyarlığı millete hizmette aramak büyük hedeftir." (C.H.P., 1943:6)

"Türkiye, fikirde, karakterde, bedende birbirinden ayrılmaz bir surette güdüldür." (C.H.P., 1943:6)

“Eğitim her türlü hurafeden uzak, milli ideolojiye uygun, vatan, millet ve aile severlik esasına dayanmalıdır.” (C.H.P., 1943:6)

“Partimiz, vatandaşların, Türkün derin tarih ve medeniyetini bilmesine üstün bir ehemmiyet verir. Bu bilgi, Türkün kabiliyet ve kudretini, nefesine itimat hislerini ve milli varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetini besleyen mukaddes bir cevherdir.” (C.H.P., 1943:6)

Savaş koşullarının damga vurduğu bu dönem eğitimin uzak hedeflerinin milli birlik ve bütünlüğü özümsemiş, Türk ulusunun güçlü değerlerini kendisinde olduğuna inanan, vatanına ve milletine bağlı bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bu hedeflerde ideolojik ve politik anlayışların, toplumsal geleneklerin ve temel değerlerin ön plana çıktığı ifade edilebilir.

Savaş döneminin etkilediği bir diğer alan da ekonomidir. 1943 yılı parti programında üzerinde önemle durulan bir konu da sıkıntılı ekonomik koşullar nedeniyle mesleki ve teknik eğitimidir. Diğer geçmiş dönem parti programlarında mesleki ve teknik eğitime 1943 yılı programında olduğu kadar geniş yer ayrılmadığı dikkat çekmektedir. Ekonomik kalkınmada üretmenin oynadığı rolün farkına varan politikacılar eğitimin uzak hedefine üreten bireylerin yetiştirilmesini koymuşlardır. Buna ilişkin olarak parti programının 9. maddesinde şu ifadeler yer almaktadır:

“Teknik öğretim, kudretli bir milletin en ehemmiyetli meselesi sayılmıştır. Kadın ve erkek her vatandaşın, her yaştaki bilgisini bir öğretim kurumunda vermek, arttırmak Devletin başlıca vazifeleri arasına girmiştir.” (C.H.P., 1943:7-8)

Teknik eğitimin, güçlü bir milletin en değerli davası olarak kabul edildiği bu maddenin dört adet alt maddesi teknik eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Bu maddeler şunlardır:

“Muntazam teknik öğretim, normal olarak ilk öğretimden sonra başlar, ilk öğretimi eksik olan veya hiç olmıyan vatandaşlara teknik öğretim, yardımcı teşkilat yoluyla verilecektir.” (C.H.P., 1943:8)

“Kız enstitüleri ve Erkek sanat enstitüleri, teknik ziraat ve sanat ve ticaret okulları, akşam sanat ve ticaret okulları teknik ve mesleki öğretimin başlıca vasıtalarıdır.

Bu kurumlar, her yıl artan bir süratle memleketin her köşesinde kurulacaktır. Bunların öğretim konularının cinsi daima genişletilecek ve daha çok ihtiyacı karşılayacak hale getirilecektir.

Bu kurumların, modern teknik öğretimin bütün aletleri ve makineleri ile donatılmış olması, ihmal kabul etmez bir esastır.” (C.H.P., 1943:8)

“Binlerce gezici erkek ve kız sanat kurslarıyla teknik öğretimi en uzak köylere kadar götürmek hedefimizdir.” (C.H.P., 1943:6)

“Teknik öğretimin yüksek dereceleri, ayrı kurumlarla temin olunur.” (C.H.P., 1943:6)

Görüldüğü gibi uygulamaya, üretime dönük teknik eğitim üzerinde önemle durulan bir eğitim hedefi halini almıştır. Küresel faktörlerden etkilendiği açıkça görülen bu hedeflerin toplumun istek ve ihtiyaçlarına dayalı olarak okul sisteminin gelişimini de içerdiği öne sürülebilir. Programda eğitimin temel ilkelerinden birisinin “eğitim ve öğretimde tutulacak yol, maksadı, nazari ve ameli olarak temin etmelidir” (C.H.P., 1943:6) biçiminde ifade edilmesi teorik eğitim yanında uygulamaya da ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu konunun lisede uygulanacak programların da temelini oluşturacağı şu şekilde belirtilmektedir:

“Liselerimizi yüksek öğretime tam kabiliyetli talebe yetiştirecek surette her bakımdan kuvvetlendireceğiz. Tatbikatlı program, laboratuvar, kütüphane çalışmaları, lise öğretiminin temelidir.” (C.H.P., 1943:7)

Üniversitelere liyakatli öğrenci gelmesine yönelik olarak lise programlarının uygulama ağırlıklı olması gerektiği savunulmaktadır. Bunun arkasındaki düşüncenin üniversitelerin yalnızca akademik eğitim vermenin yanında orijinal eserler üreten kurumlar olması isteği yattığı 1943 yılı parti programının şu maddesinden anlaşılmaktadır:

“Yüksek öğrenim müesseselerinde öğretme ve ilmi araştırma faaliyeti beraber yürütülür.

Partimiz orijinal ilim ve fikir eserlerinin meydana gelmesini her suretle teşvik ve himaye eder.” (C.H.P., 1943:7)

Parti programının yedinci maddesinde ifade edilen hususların, pedagoji biliminin ve okul sisteminin gelişimini içerdiği net bir şekilde görülebilir. 1943 yılı parti programında, ulus bilinci gelişmiş, yurtsever, cumhuriyet ilkelerini özümsemiş, ülkenin kalkınması için üreten bireyler yetiştirmek eğitimin uzak hedefleri olarak belirlenmekle beraber güzel sanatlara ilgi duyan, beden eğitimi ve spor faaliyetlerini severek yapan, kültürel anlamda kendisini geliştiren bireyler de amaçlanmaktadır. Güzel sanatlar eğitimine ilişkin hedefin açıklandığı madde şöyledir:

“Parti, Güzel Sanatları, yüksek bir insan cemiyetinin esas ihtiyaçlarından sayar. Güzel Sanatlara Partice gösterdiğimiz düşkünlük, asırlarca işletilemiyerek bırakılmış olan Türk kabiliyetini az zamanda meydana çıkaracak ve insanlığa Türk sanatında yeni hazineler kazandıracaktır. Bu bizim samimi kanaatimiz ve hedefimizdir.” (C.H.P., 1943:8)

Kültürel anlamda bireylerin kendisini geliştirecek şekilde yetiştirilmesi de 1943 yılı parti programında ifade edilen uzak hedefler arasındadır. Bu amaç doğrultusunda müzeler, kütüphaneler ve halkevleri ile halk odalarının araç olarak kullanılması öngörülmektedir. Bu hedefler parti programında aşağıdaki söylemlerde açıklığa kavuşturulmaktadır:

“Müzelerimizi zenginleştirecek kıymette tarihî eserlerin toplanmasına ve bu maksatla kazılar yapılmasına ehemmiyet verilecek; umumiyetle eski eserlerin tasniplerine ve muhafazalarına itina olunacaktır.” (C.H.P., 1943:9)

“Kitap, neşriyat ve kütüphane işlerine ehemmiyet vereceğiz. Türk lügati ve ansiklopedisinin vücuda getirilmesi çabuklaştırılacaktır. Memlekette geniş sayıda ve tâyin edilmiş ölçülerde kütüphaneler kurulması, emelimizdir.” (C.H.P., 1943:9)

“Halkevleri ve Halkodaları, millî hayatın ve millî eğitimin başlıca yuvalarıdır. Bunların sayıları, bütün memleketi az zamanda kaplıyacak surette arttırılacaktır. Halkevi ve Halkodasının, Türk cemiyetinin ilk muhtaç olduğu bir kurum gözü ile görülmesine, Partimiz bütün gayretiyle çalışacaktır.

Her Halkevi ve Odasının bütün teşkilâtının tamam olması gayedir. Ancak hiç bir Halkevi ve Halkodası, kadın ve erkek vatandaşlar için bir arada toplanma salonu, kütüphane, güzel sanatlar üzerinde çalışma esaslarından biri eksik olarak kurulamaz.” (C.H.P., 1943:9)

Beden eğitimi ve spor faaliyetlerini seven bireylerin yetiştirilmesinin eğitimin uzak hedefleri arasında olduğu parti programının şu maddesinde görülmektedir:

“Türk milletinde beden eğitimi ve spor ihtiyacı, Devletin meseleleri arasına sokulmuştur. Parti, vatandaşın spor sevgisini ve beden eğitimini takdir etmesi ve sevmesi için bütün yardım ve telkin vasıtalarını kullanır. Spor, kudretli vatandaş yetiştirmenin esaslı vasıtalarından biridir. Spor, çalışma kudretini muhafaza ve arttırma için lüzumludur. Karakterin ve iyi ahlâkın mühim şartlarını kolaylıkla vücuda getirir, nihayet, temiz ve açık hava toplantılarının zevkli bir sebebi olarak da millî sağlığın kıymetli bir vasıtasıdır. Devlet, hususî teşekkülleri teşvik ve himaye ederek, her türlü kurumları kolaylaştırarak ve kurarak milletin bedence eğitimini doğru ve sağlam İstikametlerde yürütmeği gözönünde bulunduracaktır. Parti, hususî teşekküllerin, hususî idare ve belediyelerin umumî beden eğitimindeki faaliyetini yakından takip edecektir. (C.H.P., 1943:9-10)

1943 yılı parti programında güzel sanatlara, müze ve kütüphanelere, beden eğitimi ve spora değer veren bireyler yetiştirilmesinin eğitimin uzak hedeflerinden birisi olarak belirlenmesi, uluslararası sanatsal ve sportif faaliyetlerde başarılı olarak milli kenetlenmeye katkıda bulunmak ve yurt savunmasında

çevik ve dayanıklı bireylere sahip olmak isteğinin bir sonucu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca; bu hedeflerin eğitimin uzak hedeflerinin belirleyici etkilerinden toplumun istek ve ihtiyaçlarına yönelik olduğu, insanın hisleri, kişiliği, ihtiyaçları, ilgileri ve isteklerini göz önüne aldığı, ideolojik bir amacı olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Tek partili dönemde hazırlanan parti programlarında ilan edilen eğitim hedefleri salt bir partinin siyasi görüşleri olarak nitelendirilemeyecek karakterdedir. Tek partili siyasal sistem içinde karşısız bir biçimde iktidarda olmak devlet ile parti arasında bir ayırımın ortadan kalkması sonucunu doğurmuştur (Ekinci, 1997:69). Bu nedenle, partinin eğitimle ilgili uzak hedefleri milli eğitimin uzak hedefleri haline gelmektedir.

Türkiye’de tek partili dönem olarak adlandırılan 1923–1946 yılları arasında kalan dönemde hazırlanan parti programlarında yer alan eğitimle ilgili siyasi fikirler temelinde eğitimin uzak hedeflerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırmada, 1923 yılında yayınlanan Dokuz Umde’nin tek partili dönemin ilk parti programı olarak kabul edildiği ve yeni kurulan bir devletin eğitim hedefine yeni bir boyut kazandırdığı anlaşılmaktadır. Öyle ki, 1943 yılına değin kendisinden sonra gelen üç farklı parti programında milli eğitime ilişkin ilkelerin açıklandığı bölümlerin ilk maddesini 1923 yılı programında belirtilen halkın cehaletinin giderilmesi hedefi oluşturmuştur.

Bağımsızlığını yeni ilan etmiş bir ülkenin öncelikli ihtiyaçları dikkate alınarak tespit edilmiş dokuz düsturun tespit edildiği dar kapsamlı bir parti programı olan Dokuz Umde’ye nazaran 1931 ve daha sonraki yıllarda hazırlanan programlarda eğitim konusu daha ağırlıklı olarak yer almaktadır. Araştırmada, 1931 yılı parti programının Cumhuriyet’in kurucu kadrosunun eğitimle ilgili uzak hedeflerini geniş bir çerçevede sundukları ilk parti programı niteliği taşıdığı görülmektedir.

1931 yılı parti programı öğrencilerin düşünsel gelişimi yanında bedensel gelişiminin gerekliliğini, milli bir eğitimin verileceğini, bireylerin gerçek yaşama hazırlanmalarını ve uyum sağlamalarını temin edecek yöntemlerin kullanılmasını, çocukların düşünen, sorgulayan, eleştiren, yorumlayan, akıl yürüten kısacası girişimci yeteneklerinin geliştirilmesini vurgulaması bakımından önemlidir.

Eğitimin, ihtiyaçlar göz önüne alınarak tasarlanacak planlı faaliyetlere göre düzenleneceği ilk kez 1935 yılı parti programında dile getirilmektedir. Yine 1935 yılı parti programında farklı bir köy okulu programının uygulanacağını

ayrı bir maddede ilk kez vurgulanması, köylerde yaşayan vatandaşların kırsal yaşamın kendine özgü şartlarında kullanabileceği bilgilerle donanmış bir şekilde yetiştirilmesi gerektiğini eğitimin uzak hedefleri arasına koymaktadır. Bu yeni köy okulları programının köy enstitüleri uygulamasının ilk düşünsel temeli olduğu sonucuna varılabilir.

1935 yılı parti programında, yetiştirilecek insan tipi, cumhuriyet devrimlerine bağlı, yurtsever, düşünme, karar verme ve girişimcilik becerileri yüksek bireyler olarak tarif edilerek eğitimin uzak hedefi açıkça ortaya koyulmaktadır. Bu hedefin çağdaş bir hedef olarak aktüalitesini koruduğu söylenebilir.

1939 yılı parti programında açıklanan eğitimin uzak hedefleri ile 1935 yılı programındaki uzak hedeflerin tek farkı, eğitim faaliyetlerinde Türk dilinin etkin bir şekilde kullanılması hedefinin bir madde ile programa eklenmiş olmasıdır.

2. Dünya savaşının etkisiyle hemen hemen her alanda büyük bir krizin yaşandığı döneme denk gelen 1943 yılı parti programı dönemin koşulları gereği eğitimin uzak hedefleri arasında millilik kavramını ve üretime dönük mesleki ve teknik eğitimi ön plana çıkarmaktadır. 1943 yılı parti programında aynı zamanda güzel sanatlar eğitimine, beden eğitimine, sinema, radyo, kütüphane ve müze gibi kültürel faaliyetlerin geliştirilmesine geniş yer ayrılmaktadır. Bu doğrultuda, bu dönem eğitimin uzak hedeflerinin milli birlik ve bütünlüğü özümsemiş, vatanına ve milletine bağlı, ulus bilinci gelişmiş, yurtsever, cumhuriyet ilkelerini benimseyen, ülkenin kalkınması için üreten, güzel sanatlara ilgi duyan, beden eğitimi ve spor faaliyetlerini severek yapan, kültürel anlamda kendisini geliştiren bireyler yetiştirmek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu hedef, eğitimin uzak hedeflerinin belirleyici etkenleri olarak sıralanan toplum, değerler sistemi, ideolojik ve politik anlayışlar, küreselleşme, insanın hisleri ve kişiliği, toplumun gelenekleri, pedagoji biliminin ve okul sisteminin gelişimi, kişinin kendisinin ihtiyaçları, ilgileri ve istekleri öğelerinin tamamını kapsar niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Abu-Shomar, A. (2013). The Politics of Education and Critical Pedagogy: Considerations from the English Literary Tradition in 'Post-Colonial' Academic Contexts. *Postcolonial Directions in Education*, 2(2), 263-313. 29 Mayıs 2017 tarihinde <http://projects.um.edu.mt/pde/index.php/pde1/article/view/33/53> adresinden erişildi.
- Aktar, Y. (1994). Atatürk'ün İstanbul Üniversitesi'nin Kuruluşuyla İlgili Özel Notları ve Görüşleri. I. *Uluslararası Atatürk Sempozyumu (Açılış Konuşmaları-Bildiriler): 21-23 Eylül 1987* (245-256). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Akyüz, Y. (1985). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985'e)*. (2. Bs). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Al'Abri, K. (2011). The Impact of Globalization on Education Policy of Developing Countries: Oman as an Example. *Literacy Information and Computer Education Journal (LICEJ)*, Volume 2, Issue 4, 491-502.
- Al-Ani, W. T. (2014). Core Values Matrix of the Philosophy of Basic Education in Oman (PBEO). *Athens Journal of Education*, Vol. 1, No. 2, 167-181.
- Alkan, C. (1981). Atatürk Düşün Sistemi ve Mesleki – Teknik Eğitim. *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu: 9-10 Nisan 1981* (123-137). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Atatürk, M.K. (2005). *Nutuk*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bell, L. ve Stevenson, H. (2006). *Education Policy Process, Themes and Impact*. New York, NY, USA: Routledge.
- Bobbitt, F. (1920). The Objectives of Secondary Education. *The School Review*, Vol. 28, No. 10, 738-749. 19 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.jstor.org/stable/1078496> adresinden erişildi.
- Chinnammai, S. (Kasım 2005). *Effects of Globalization on Education and Culture*. ICDE International Conference, New Delhi'de sunulan bildiri. 19 Mayıs 2017 tarihinde http://guidedresearchwriting.pbworks.com/w/file/fetch/53952209/imactofglobalization_edand_culture.pdf adresinden erişildi.
- Corbett, J. ve Norwich, B. (1998). The Contribution of Special Education to our Understanding of Values, Schooling and the Curriculum. *Curriculum Studies*, Vol. 6, No. 1, 85-96.
- Cumhuriyet Halk Fırkası. (1931). *C.H.F. Nizamnamesi ve Programı*. Ankara: T.B.M.M. Matbaası.

- Cumhuriyet Halk Partisi. (1935). *C.H.P. Programı*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Cumhuriyet Halk Partisi. (1939). *C.H.P. Programı*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Cumhuriyet Halk Partisi. (1943). *C.H.P. Programı*. Ankara: Zerbamat Basımevi.
- Çaycı, A. (1994). Atatürk, Bilim ve Üniversite. *I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu (Açılış Konuşmaları-Bildiriler) 21-23 Eylül 1987 (229-237)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Dahmann, S. ve Anger, S. (2014). *The Impact of Education on Personality: Evidence from a German High School Reform*. Bonn, Germany: IZA.
- Didonet, V. (2008). Early Childhood Education for a Sustainable Society. Ingrid Pramling Samuelsson ve Yoshie Kaga (Eds.). *The Contribution of Early Childhood Education to a Sustainable Society* içinde (ss. 25-30). Paris, Fransa: UNESCO.
- Ekinci, N. (1997). *Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Ertürk, S. (1984). *Eğitimde Program Geliştirme*. (5. Bs.). Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Fain, S. M., Barantovich, M. ve Martin, R. (2009). The Aims of Education in an Age of Stasis and Change. Robert V. Farrel ve George Papagiannis (Eds.). *Education for Sustainability* içinde (ss. 31-44). Oxford, United Kingdom: Eolss Publishers Co.Ltd. / UNESCO.
- Ghazi, S. R., Shahzada, G. ve Ullah, S. (2013). Relationship Between Students’ Personality Traits and Their Academic Achievement in Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan. *Journal of Educational and Social Research*, 3(2), 437-444. 19 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.mcser.org/journal/index.php/jesr/article/viewFile/269/254> adresinden erişildi.
- Gilroy, P. (1999). The Aims of Education and the Philosophy of Education: The Pathology of an Argument. Roger Marples (Ed.). *The Aims of Education* içinde (ss. 25-34). New York, NY, USA: Routledge.
- Giorgetti, F. M., Batır, B. (2008). İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı 13-14, 27-56.
- Hamid, M., ve Iqbal, M. (2012). Personality Development Paradigm in Elementary School Curriculum. *Interdisciplinary Journal Of Contemporary Research In Business*, 3(10), 271- 277.
- Harris, K. (1999). Aims! Whose aims? Roger Marples (Ed.). *The Aims of Education* içinde (ss. 1-13). New York, NY, USA: Routledge.

- Hickox, M. ve Moore, R. (1995). Liberal-Humanist Education: The Vocationalist Challenge. *Curriculum Studies*, 3:1, 45–59. 27 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0965975950030103> adresinden erişildi.
- Kahya, E. (2005). 1933 Üniversite Reformu Işığında Tıp Eğitiminin Değerlendirilmesi. 5. *Uluslararası Atatürk Kongresi 8–12 Aralık 2003 (1537–1554)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karağözoğlu, G. (1994). Atatürk'ün Eğitim Savaşı. I. *Uluslararası Atatürk Sempozyumu (Açılış Konuşmaları-Bildiriler) 21–23 Eylül 1987 (193–213)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Kimonen, E. (2015). Education and Society in Comparative Context The Essence of Outdoor-Oriented Education in the USA and India. Rotterdam, The Netherlands: Sense Publishers.
- Koskarova, R. P. (2011). Social Dimension Of The Purpose Of Education. *Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History*, Vol. 10, No2, 2011, 167–171.
- Kohlberg, L., Mayer, R. (1972). Development as the Aim of Education. *Harvard Educational Review*, Vol. 42, No. 4, 449–496.
- Labaree, D. (2009, September). What Schools Can't Do: Understanding the Chronic Failure of American School Reform. *Unpublished lecture at a doctoral colloquium*. 01 Haziran 2017 tarihinde https://web.stanford.edu/~dlabaree/publications/what_schools_can%27t_do.pdf adresinden erişildi.
- Le Métais, J. (1997). Values and Aims in Curriculum and Assessment Frameworks. *International Review of Curriculum and Assessment Frameworks*. 01 Haziran 2017 tarihinde <https://www.nfer.ac.uk/research/centre-for-information-and-reviews/inca/TP%20Values%20and%20Aims%20in%20Curriculum%20and%20Assessment%201997.pdf> adresinden erişildi.
- Lukaš, M., & Munjiza, E. (2014). Education System of John Amos Comenius and Its Implications in Modern Didactics. *Život i škola*, br. 31 (1/2014). god. 60, 32-44. 19 Mayıs 2017 tarihinde <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED556095.pdf> adresinden erişildi.
- Majhanovich, S. (2016). Introduction: Educational Development and Education Systems in a Globalized World. MacLeans A. Geo-Jaja ve Suzanne Majhanovich (Eds.) *Effects of Globalization on Education Systems and Development* içinde (ss. ix-xxii). Rotterdam, The Netherlands: Sense Publishers.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Nozhin, E.A. (2009). Social and Cultural Issues of Education. Natalia Pavlovna Tarasova (Ed.). *Quality of Human Resources: Education – Vol. I* içinde (ss. 118-135). Oxford, UK: EOLSS Publishers / UNESCO.
- Oliva, P. (1982). *Developing the Curriculum*. USA: Little, Brown & Company (Canada) Limited.
- Ornstein, A. C. ve Hunkins, F. P. (1993). *Curriculum: Foundations, Principles and Issues*. Second Edition, Boston,USA: Allyn and Bacon.
- Özel, E. (2007). *Atatürk Dönemi Türk Eğitim Politikaları*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Saylan, N. (2001). Ortaöğretim Öğretmenlerinin Program Tasarısı İle İlgili Görüşleri ve Tasarı Süreçlerindeki Davranışlarının Belirlenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:6 (Aralık, 2001), 1-13.
- Schinkel, A. (Mart 2013). On the Aim of Education. Philosophy of Education Society of Great Britain (PESGB) Conference New College, Oxford, UK'da sunulan bildiri.
- Sepehri, Z., Rakhshani, F., Keshavarz, K., ve Kiani, Z. (2013). Effect of Personality on Learning Language. Pixel (Ed.). *Conference proceedings. ICT for Language Learning 6th Conference Edition 14-15 November 2013 Florence, Italy* (377-381). Padova, Italy: Libreriauniversitaria.it Edizioni.
- Sharma, R. ve Monteiro, S. (2016). Creating Social Change: The Ultimate Goal of Education for Sustainability. *International Journal of Social Science and Humanity*, 6(1), 72–76. 19 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.ijssh.org/vol6/621-CH381.pdf> adresinden erişildi.
- Sönmez, V. (1999). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. (8. Bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşdemirci, E. (2005). Darülfünunu Üniversiteleştiren Lider Atatürk. 5. *Uluslararası Atatürk Kongresi 8-12 Aralık 2003* (1015-1028). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü. (1964). *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*. (Derleyen: Nimet Arsan). Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.

- Türkmenoğlu, D. (2007). Tek Parti Döneminde Ulus İnşa Politikalarının Eğitim Boyutu. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Kış 2007, 5(1), 159–172.
- Uyar, H. (1999). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. (2. Bs.). İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Uzun, H. (2010). Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm Ve Milli Şef Kavramları. *ÇTTAD*, IX/20-21, (2010/Bahar-Güz), 233-271.
- Velde, D.W.T. (2005). *Globalisation and Education What do the Trade, Investment and Migration Literatures Tell Us?* London, UK: Overseas Development Institute.
- Veugelers, W. (2011). A Humanist Perspective on Moral Development and Citizenship Education. Wiel Veugelers (Ed.). *Education and Humanism Linking Autonomy and Humanity* içinde (ss. 9–34). Rotterdam, The Netherlands: Sense Publishers.
- Watkins, C. Ve Mortimore, P. (1999). Pedagogy: What Do We Know. Peter Mortimore (Ed.) *Understanding Pedagogy and Its Impact on Learning* içinde (ss. 1-19). London, UK: Paul Chapman Publishing.
- Webster, R. S. (2012). Challenging Student Satisfaction through the Education of Desires. *Australian Journal of Teacher Education*, 37(9), 81–92. 21 Mayıs 2017 tarihinde <http://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1858&context=ajte> adresinden erişildi.
- Yetkin, Ç. (1983). *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi (1930–1945)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.